

Ekonomik-Toplumsal Düzen, Egemenliğin Kaynağı ve Örgütlenmesi ile Yürütmenin Örgütlenmesi Açısından **Devlet Türleri**

3. HAFTA

Devlet

Devlet verili bir sosyo-ekonomik ve politik düzeni, egemenlik yetkisine ve zor kullanma tekeline dayalı olarak kuran ve yeniden üreten toplumsal, siyasal, hukuksal, ekonomik ve toprağa dayalı bir örgütlenme.

Ekonomik ve toplumsal düzen açısından devletler

■ Kapitalist Devlet

- Özel mülkiyet, özel girişim, pazar için/kar için üretim
- Piyasa ilişkileri

■ Sosyalist Devlet

- Kamu mülkiyeti, kamu tekeli, merkezi planlama, piyasa ilişkilerinin yokluğu ya da sınırlılığı

Egemenliğin Kaynağına Göre Devletler

■ Egemenlik halka ait: Cumhuriyet

- Liberal cumhuriyet (Almanya Federal Cumhuriyeti, Moğolistan Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti)
- Sosyalist cumhuriyet (Çin Halk Cumhuriyeti, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti)
- Teokratik cumhuriyet (İran İslam Cumhuriyeti)

■ Egemenlik belli bir soyda/ailede: Monarşi

- Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, Suudi Arabistan Krallığı, İspanya Krallığı....

Egemenliğin Örgütlenişine Göre Devletler

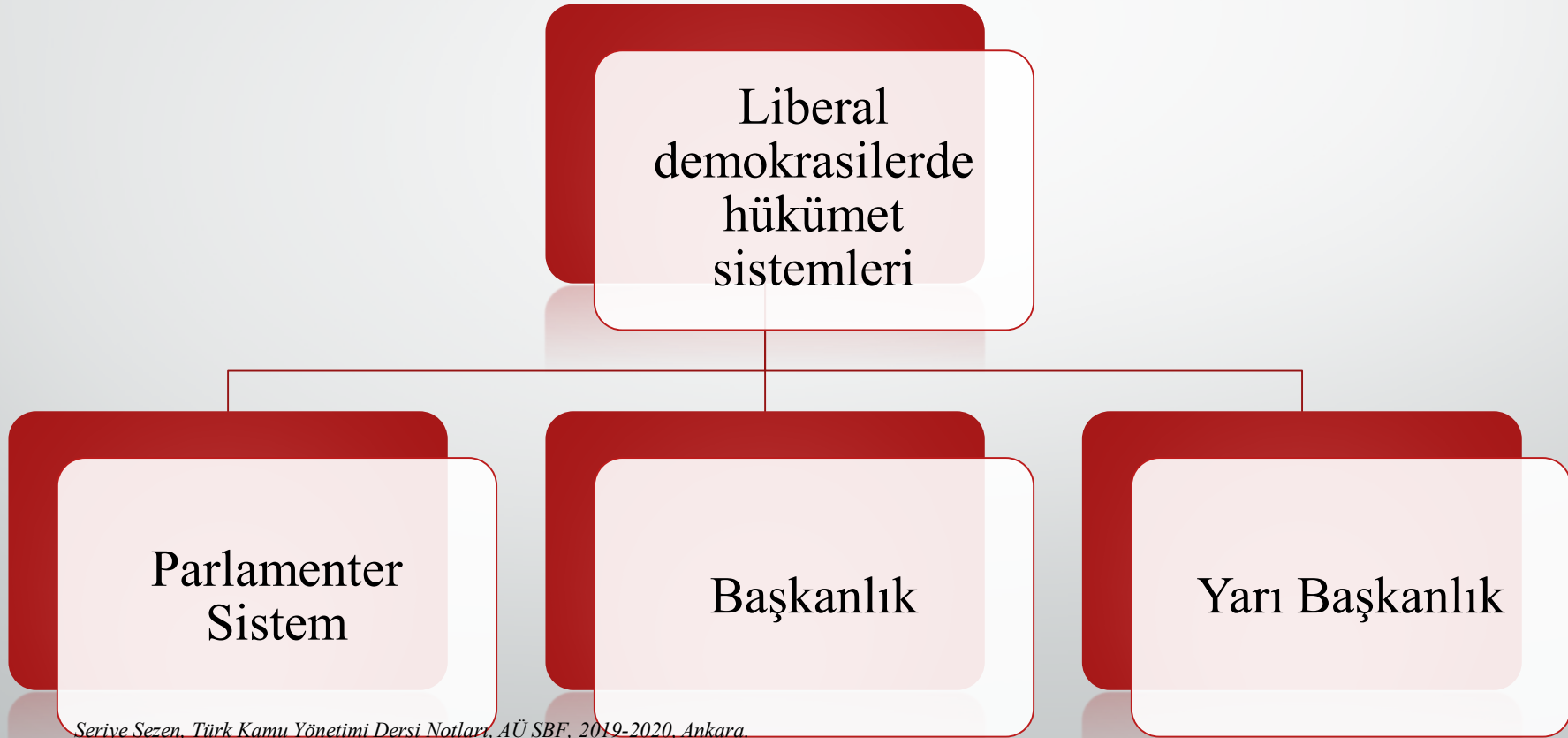
- Üniter (tekçi):
 - Devlet iktidarın tekliği ve bölünmezliği
 - Egemenliğin merkezde toplanması (siyasal merkezîyet)
 - Tek devlet, tek anayasa, tek yasama-yürütme-yargı organı (düzeni)
 - Fransa, Türkiye, Azerbaycan, Portekiz, Çin Halk Cumhuriyeti....

Egemenliğin Örgütlenişine Göre Devletler

■ Federal (birleşik)

- Devlet iktidarının parçalanmışlığı
- Egemenliğin merkez (federal) devlet ile yerel (federal) devletler arasında paylaşımı
- Siyasi adem-i merkeziyet
- Federal devlet + federe devletler ve her bir devletin kendi yasama, yürütme ve yargı organı
- Amerika, Meksika, Almanya, Brezilya, Avustralya

Hükümet Sistemine Göre Devletler

Hükümet Sistemine Göre Devletler

■ Parlamenter sistem

- Yumuşak kuvvetler ayrılığı
- Çift kanatlı yürütme: parlamentodan çıkan ve ona karşı sorumlu olan bakanlar kurulu ve temsili yetkileri olan devlet başkanı
- Almanya Federal Cumhuriyeti, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, İtalya Cumhuriyeti

Hükümet Sistemine Göre Devletler

- Başkanlık sistemi
 - Sert kuvvetler ayrımı: yasama ve yürütmenin birbirinden kesin çizgilerle ayrımı
 - Yürütme yetkisinin doğrudan halk tarafından seçilen başkanın elinde toplanması
 - Teknokrat bakanlar kurulu
 - Amerika Birleşik Devletleri, Meksika Birleşik Devletleri, Kore Cumhuriyeti...

Hükümet Sistemine Göre Devletler

- Yarı başkanlık sistemi
 - Başkanlık sistemi ile parlamenter sistemin karması
 - Yürütme parlamenter sistemde olduğu gibi iki kanatlı; halk oyuyla seçilen devlet başkanı ve bakanlar kurulu
 - Ancak parlamenter sistemden farklı olarak yürütme yetkisi açısından güçlendirilmiş ve hükümete başkanlık eden devlet başkanı
 - Fransa Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu....

Önemli Hususlar

- Bu sınıflandırma liberal demokrasiler için geçerlidir. Sosyalist ülkelerde, liberal demokrasilerde olduğu gibi biçimsel kuvvetler ayrılığı olmadığı, siyasal sistem farklı olduğu için sosyalist rejimler kendi özgün koşulları içinde değerlendirilmelidir.
- Devletler hükümet sistemlerine göre üç kategoride sınıflandırılmakla birlikte bu sınıflandırmaya giren ülkelerde gerek biçimsel düzenlemelerin gerekse uygulamanın standartlığından söz edilemez. Örneğin, başkanlık rejiminin ABD’de ve Latin Amerika ya da Afrika ülkelerinde; yarı başkanlık rejiminin Fransa ve Rusya’da birebir aynı işlediği anlamına gelmez. Ama hükümet sistemlerinin ayrıştırılmasında ana ölçüt yürütme organının oluşumu ve işleyiştir.

Önemli Hususlar

- Hükümet sistemi ne olursa olsun, devlet erkleri arasında denetleme ve frenleme mekanizmasının bulunup bulunmadığı önemlidir.
- Denetleme-frenleme mekanizmasının yalnızca biçimsel düzenlemelerle yapılmış olması da yeterli değildir. Bu mekanizmanın pratikte çalışıp çalışmadığına, biçimsel erkler ayrımına rağmen devlet iktidarının pratikte tek bir organın elinde yoğunlaşmış ve yoğunlaşmadığına bakmak gerekir.

Türkiye'de Devlet

- Kapitalist
- Cumhuriyet
- Üniter (siyasi merkeziyetçilik)
- İdari yerinden yönetim (idari adem-i merkeziyet)
 - Yer yönünden yerinden yönetim
 - Hizmet yönünden yerinden yönetim
- Hükümet sistemi: Cumhurbaşkanlığı (Başkanlık)
- Yargı sistemi: İdari rejim-yargı ayrılığı

Örgütlenmenin Anayasal İlkeleri (Anayasa, m. 123)

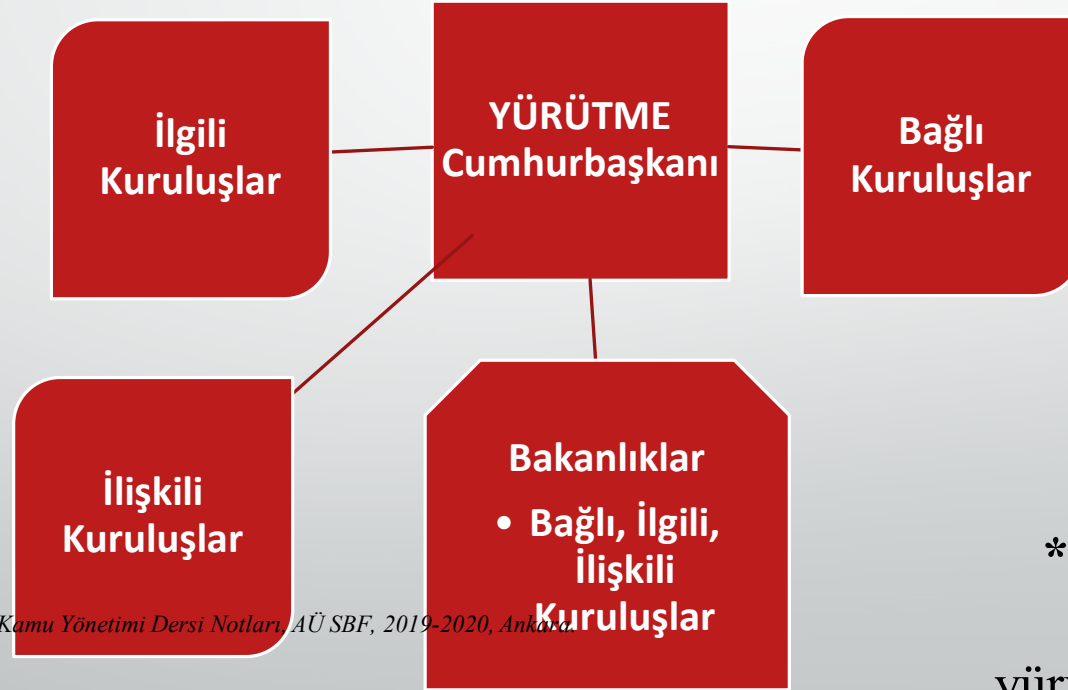
İdarenin parçaları: merkezden ve yerinden yönetim

- İdarenin kuruluş ve görevleri merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.
- Kamu tüzel kişiliği ancak kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kurulur.

İdarenin bütünlüğü ve yasallığı

- İdare kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin Bütünlüğünü Sağlama Aracı: Denetim

Seriye Sezen, Türk Kamu Yönetimi Dersi Notları, AÜ SBF, 2019-2020, Ankara.

* Bakanlık şeklinde örgütlenmeyen kurum ve kuruluşlar yürütme ile bağlı/ilgili/ilişkili kuruluş statüsüyle ilişkilendirilir.

Denetimin Niteliđi

Merkezi yönetim kuruluşları üzerinde

- Hiyerarşik denetim

Yerinden yönetim kuruluşları üzerinde

- Vesayet denetimi

Denetim ilişkisini kuran araç

- Bağlı kuruluş
- İlgili kuruluş
- İlişkili kuruluş